

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՅԸ

ԵՐԷԿ

ԵՒ

ԱՅՍՈՐ

ԾԱՌԱՅՈՒՄ
ԿՈՄՍՊԱՐՏ

Հրատարակիչ՝
Յ. ՄԵՔԵՐԵԱՆ

3(47.825)

29036

Q-47

Qyrgyzstan, I.

Englyzstan baryp kptk

app:

5 k. n.

533

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ԵՐԿԱՅԻՍ, երբ դեմոկրատիայի, ազատութեան և արդարութեան անունով պատերազմը աւարտած յաղթական մեծ տէրութիւնները՝ համաձայն իրենց հանդիսաւոր խոստումներուն, սկսած են զբաղիլ մեծ

թէ փոքր ազգերու և ժողովուրդներու դէմ գործուած անարդարութիւններու դարմանումով, երբ ամէն ազգ և ժողովուրդ՝ իր անցեալի առկախ և պատերազմի հետեւանքով ծագած հարցերը դրած է միծերու ժողովին առաջ, բնական է որ, այս պայմաններու տակ, հրապարակ իջնէր նաեւ հայ ժողովուրդը իր Հայկական Հարցով:

Նոր չէ այդ հարցը: Անիկա արիւնի, կոտորածներու և դառն յուսախաբութիւններու բովէն անցած երկար պատմութիւն մը ունի: Հայկական հարցը որպէս թրջահայ ժողովուրդի և օսմանեան տէրութեան միջեւ եղած հարց, սկզբնական շրջանին ունէր զուտ տեղական բնոյթ: Անիկա սկիզբ առաւ այն օրէն, երբ թուրք պէկերն ու աղաները սկսան հարստահարել և բռնադատել հայ ազգաբնակչութիւնը: Պոլսոյ հայ պատրիարքները գաւառներու մէջ կատարուած այդ հարստահարութեանց դէմ բողոքելու համար բազմաթիւ

տեղեկագիրներ ղրկեցին սուլթաններուն: Բայց կատարուած բոլոր դիմումներն ու բողոքները աննկատ մնացին, մինչեւ որ հայերը՝ իրենց ինչքն ու կեանքը պաշտպանելու համար, ստիպուած եղան դիմել ինքնապաշտպանութեան՝ յառաջացնելով ըմբոստական շարժումներ, ինչպէս Զէյթունի և Սասունի ապստամբութիւնները և գաղտնի կազմակերպութիւններ, ինչպէս՝ Կարնոյ «Գաղանի Միութիւնը», Վանի «Փրկութեան Միութիւնը» և հետագային՝ հայ կուսակցութիւնները: Ինքնապաշտպանութեան համար ստեղծուած այս կազմակերպութիւնները պատմական անհրաժեշտութիւն մըն էին: Դայլին դէմ կռուելու համար գաւազանի պէտք էր դիմել:

այկական Հարցը Միջազգային վաւերացութեղծերուն մէջ առաջին անգամ մտաւ 1878ին, երբ ռուս-թրքական պատերազմի հետեւանքով ստորագրուեցաւ Սան Սթեֆանոյի դաշնագիրը որուն 16րդ յօդուածին համաձայն, սուլթանը կը խոստանար՝ ռուսական հակակշիռի տակ, բարենորոգումներ մտցնել հայաբնակ գաւառներուն մէջ:

Սակայն այդ խոստումը չիրագործուեցաւ, որով հետեւ Զարական Ռուսիոյ և Անգլիոյ միջեւ ծայր տուած հակամարտութիւնը և սուլթանի կողմէ կիպորոս կղզիին գիջումը Անգլիոյ, կապութիւնը Թուրքիոյ ի նպաստ չրջեց և Սան Սթեֆանոյէն քանի մը ամիս յետոյ, Պերլինի մէջ գումարուած վեհաժողովին՝ 16րդ յօդուածը չրջուելով դարձաւ 61րդ յօդուած, որուն համաձայն՝ փոխանակ միայն ռուսական հակակշիռի, հայկական բարենորոգումները պիտի կատարուէին վեց մեծ տէրութիւններու հակակշիռին տակ:

Սան Սթեֆանոյի և Պերլինի ժողովներուն տարբերութիւնը այն եղաւ, որ բարենորոգումներու խոստումը՝ առանց գործնականութեան անցնելու, մէկ վաւերացութեամբ չնոյնութեամբ ընդօրինակուեցաւ ուրիշ վաւերացութեամբ մը՝ վրայ, այսինքն՝ Սան Սթեֆանոն Պերլինէն այնքան տարբեր եղաւ, որքան դեղին սպանաւ տարբեր է սեւ ստանայէն:

երլինի խորհրդաժողովէն յետոյ՝ ամբողջ 36 տարի՝ մինչեւ համաշխարհային Ա. Պատերազմը, Հայկական Հարցը մնաց թուղթի վրայ, որպէս դիւանագիտական պարզ բացատրութիւն: Հայերու մասնակի ջարդերը աւելի ուժգին և տնողոք ձեւով շարունակուեցան: Պոլսոյ օտար դիւանագէտները Հայերու Հարցը միայն այն տեսնէին կ'արծարծէին, միայն այն տեսնէին «Քրիստոնեայ Հայեր»ու պաշտպանութեան մասին կ'աղմկէին, երբ Թուրքիայէն զիջումներ խլելու պէտքը զգային, այլապէս՝ Թուրքիոյ մէջ Հայ տնունով ազգաբնակչութեան մը գոյութիւնն իսկ ուրանալու չափ առաջ կ'երթային: Այդ կը փոստեն Պերլինի ժողովէն յետոյ՝ Թուրքիոյ վերաբերեալ հրատարակուած օտար տէրութեանց հաղորդագրութիւնները, ուր «Հայ» բառը փոխարինուած է «Քրիստոնեայ» բառով:

Հայ քաղաքական գործիչները՝ Եւրոպայի ողորմածութիւնը հայերուն վրայ հրաւիրելու համար բազմութիւն փորձեր ըրին, այս կամ այն պետութեան ներկայացուցիչին դուռը զարկին, ցոյցեր և ըմբոստութիւններ կազմակերպեցին, բայց ի զո՞ւր: Պոլսոյ օտար դեսպանները մնացին անդրդուելի, իսկ Եւրոպայի հանրա-

յին կարծիքը բուսականացաւ միայն ցաւակցական բա-
ցագանչութիւններ արձակելով:

այերու անօգնական այս կացութիւնը շա-
րունակուեցաւ մինչեւ 1914ի պատերազմը,
երբ թրքական կառավարութիւնը պատեհ
առիթը եկած համարեց միանգամ ընդ միշտ ձերբա-
զատուելու հայկական հարցէն: Էնվէր և Թալաթ փա-
շաներու կառավարութիւնը լճոց հայկական հարցը
լուծել հայերու ի սպառ բնաջնջումով: Սկսան զան-
գուածային տեղահանութիւններն ու ջարդերը: Տէր
Զօրի ճամբաներուն և անապատին մէջ խոշտանգուե-
ցան մէկ միլիոնէ աւելի հայեր: Անճիտութեամբ արե-
ւելքի ամենահին և քաղաքակիրթ ժողովուրդին մէկ
խոշոր զանգուածը: Մեծ դահճապետը՝ Թալաթ, շնա-
կանօրէն գոչեց.— «Հայկական հարցը լուծելու համար
ես երեք ամսուան մէջ աւելի շատ գործ տեսայ, քան
Ապտիւլ Համիտը երեսուն տարուան մէջ»:

Հայերու հանդէպ գործուած այս վայրագ ոճիրին
պատրաստութեան մէջ՝ իրենց ցուցմունքներով մեծ
դեր ունեցան նաեւ գերման միլիթարիզմի ներկայա-
ցուցիչները, որոնց մօտ աշակերտած էին հայ ժողո-
վուրդի ջարդարարները:

1915ի ջարդերուն ընթացքին երբ ամերիկեան
դեսպան Մորկնթաու՝ Պոլսոյ գերման դեսպան Վան-
կէնհայմին յայտնեց թէ պէտք է դադրեցնել հայերու
կոտորածը, Վանկէնհայմ ստունասրտօրէն պատասխա-
նեց՝ թէ պէտք չկայ միջամտութեան, քանի որ կո-
տորուողը «այնքան ալ հաշուի տուուելիք ցեղ մը
չէ»:

Չենք գիտեր թէ 1915ին այս խօսքերը ըսող

Վեռնկէն հայտն է այսօր ո՞ղջ է թէ մեռած: Եթէ ողջ է, ապահովաբար իր սեփական աչքերով տեսաւ, իսկ եթէ մեռած է իր ժամանակէն վերապրողները տեսան անշուշտ, թէ հայերը գերմաններու կարծածին չափ ալ աննշան ժողովուրդ մը չեն, թէ չէ կարելի հաշուի չառնել ժողովուրդ մը. որուն զաւակները ինքզինք «բոլորէն վեր» դաւանող, ինքզինք անպարտելի նկատող Գերմանիան, պարտութեան մատնողներու առաջին շարքերուն մէջ եղան. ժողովուրդ մը, որ տրար աշխարհին ցոյց տուաւ, թէ ինք որ 1915ին՝ մահուան համար Տէր Զօր գնաց, 1945ին՝ անմահութեան համար, կրցաւ Պերլին ալ երթալ:

Արդարեւ, երբ թուականօրէն փոքր հայ ժողովուրդի մեծութեան մասին կը խօսինք, չենք կարող չխօսիլ, չյիշել նաեւ անունը ուս մեծ ժողովուրդին, որ հայ ժողովուրդին օգնեց այդ մեծութեան հասնելու համար:

Այն պահուն, երբ հայութեան մէկ հատուածը թրքահայութիւնը, արեան մէջ էր խեղդուած և թըրքօ-գերմանական վտանգը կ'սպառնար նաեւ միւս հատուածին՝ ուսահայութեան, հայոց պատմութեան այդ ճակատագրական րոպէին, օգնութեան հասաւ ուս ժողովուրդը: Անիկա, 1917ին կատարած իր յեղափոխութեամբ հիմնովին շրջեց պատերազմի յափշտակողական բնոյթը, կասեցուց համաշխարհային առաջին մեծ ըսպանդը և ժողովուրդներու առջեւ բացաւ ազատագրութեան ճամբան:

ուկտական առաջին կառավարութիւնը, զոր կը գլխավորէին Լենինն ու Ստալինը, մասնաւոր հրամանագրով մը յայտարարեց ազգերու և ժողովուրդներու ազատօրէն ինքնորոշուելու

և ազգային տնտեսական և անկախ պետութիւն կազմելու իրաւունքը: Լենինի և Ստալինի առաջին գործերէն մին եղաւ նաեւ մօտէն հետաքրքրուիլ հայ ժողովուրդի ճակատագրով:

1917 Դեկտեմբերին, Ստալին հայ ժողովուրդին ուղղուած կոչի մը մէջ ըսաւ.

«Թրքական Հայաստանը միակ երկիրն է կարծես որ երկար տարիներ ծառայած է իբրեւ առարկայ արեւմտաքի անկուշտ դիւանագիտական ցանկութիւններուն և արեւելքի արիւնոտ վարչական մարդանքներուն: Մէկ կողմէն հայերու նկատմամբ գործադրուող ջարդերը և կոտորածները, միւս կողմէն — որպէս քող նոր կոտորածներու — բոլոր երկիրներու դիւանագիտներուն փարիսեցիական միջամտութիւնը. իրականին մէջ այս բոլորին արդիւնքը եղած է արիւնով ներկուած, խաբուած և ստրկացուած Հայաստան մը:»

Այսպէս, Ստալին տալէ ետք բոլոր դիւանագիտներէն խաբուած և խոշտանգուած Հայաստանի պատկերը, հայ ժողովուրդի զաւակներուն ցոյց կուտայ ռուսական յեղափոխութեամբ բացուող ազատագրական ճամբան: Անիկա կ'ըսէ.—

«Հայաստանի զաւակները՝ իրենց հայրենիքի այդ հերոս պաշտպանները, որոնք հեռատես քաղաքագիտներ չըլլալնուն համար մէկէ աւելի անգամներ խաբուած են աշխարհակալ դիւանագիտութեան գիշատիչներուն կողմէ, այժմ չեն կարող չտեսնել, թէ հայ ժողովուրդի ճակատագիրը սերտօրէն կապուած է Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ճակատագրին հետ:»

Ապա, Ստալին կանխելու համար գերման և թուրք իշխանութեանց կողմէ հայերուն սպառնացող հաւանական նոր վտանգը, իր կոչի վերջաւորութեան կ'ըսէ.—

«Ժողովրդական կոմիտեներու խորհուրդը որոշած է մասնաւոր հրամանագիր հրատարակել Թրքահայաստանի ազատ ինքնորոշման մասին: Ատիկա առանձնապէս անհրաժեշտ է, մանաւանդ ներկայիս, երբ գերման և Թուրք իշխանութիւնները՝ հաւատարիմ իրենց աշխարհակալ նկարագրին, չեն ծածկեր իրենց ցանկութիւնը, որ է գրաւուած շրջանները բռնութեամբ իրենց իշխանութեան տակ պահել»:

րդարեւ, Թրքահայաստանի ազատ ինքնորոշման մասին Ստալինի խոստացած հրամանագիրը չուշացաւ: 1918 Յունուարին Ստալինի և Լենինի ստորագրութեամբ լոյս տեսաւ այդ հրամանագիրը, որ պատմութեան մէջ ծանօթ է «Դեկրետ Թրքահայաստանի մասին» անունով:

Սա կարեւոր փաստաթուղթ մըն էր որ հայկական հարցը հիմնովին նոր փուլի մը մէջ կը մտցնէր: Արեւմտեան տէրութիւնները ամբողջ 40 տարի (1878 — 1918) հայ ժողովուրդը օրօրած էին «բարենորոգում»ներու խոստումներով, մինչ՝ սովետական պետութիւնը Թրքահայաստանի իր դեկրետով առաջինը կ'ըլլար, որ ոչ միայն հայ ժողովուրդին պետութիւն կազմելու իրաւունք կուտար այլեւ, յանձն կ'առնէր օգնել անոր, որպէսզի այդ իրաւունքը իրագործուի:

Համաձայն Ստալինի և Լենինի ստորագրած այդ հրամանագրին, Ռուսաստանի բանուորագիւղացիական կառավարութիւնը կ'ընդունի Թրքահայաստանի հայութեան ազատ ինքնորոշման իրաւունքը մինչեւ լիակատար անկախութիւն: Այդ իրաւունքի իրագործման համար անհրաժեշտ նախապայման կը նկատէ զինեալ ուժերու հեռացումը Հայաստանէն, բնակչութեան կեան-

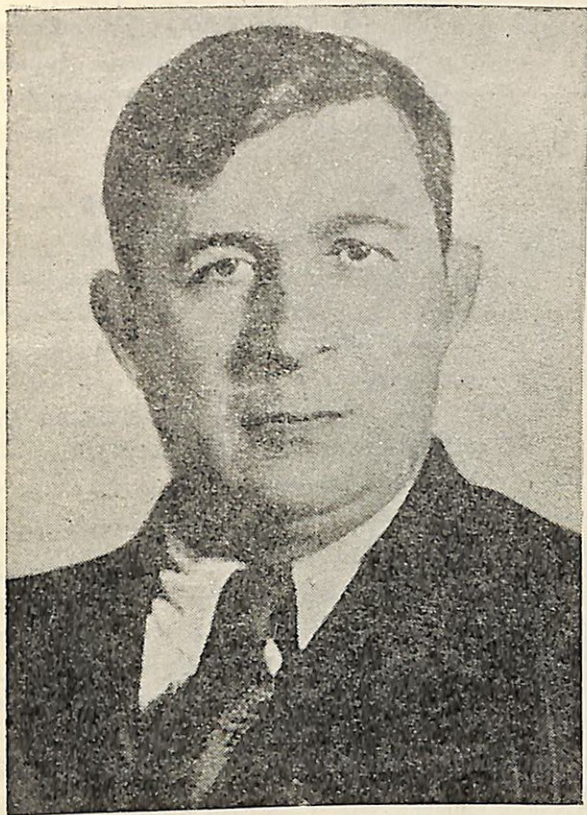
քի և ինչքի ապահովութեան համար հայկական միլի-
ցիայի մը անմիջական կազմութիւնը, տարագրուած
հայերու վերադարձը և առժամեայ ժողովրդական վար-
չութեան մը կազմութիւնը՝ մինչեւ որ հայ ժողովուր-
դը կարելիութիւն ունենայ ժողովրդական անկաշկանդ
ընտրութեամբ մէջտեղ բերել իր օրինաւոր կառավա-
րութիւնը:

Սովետական կառավարութիւնը այս բոլորին գոր-
ծադրութեան վրայ հսկելու և օգնելու պաշտօնը յանձ-
նեց Կովկասեան գործերու արտակարգ առժամեայ կո-
միսար Ստեփան Շահումեանին:

Հայ ժողովուրդի համար չտեսնուած բախտորոշ
կարգադրութիւն մըն էր այս, որ դժբախտաբար իրա-
գործուելու տեսն չունեցաւ, որովհետեւ 14 տէրու-
թիւններ մէկէն՝ արեւմուտքէն, հարաւէն և արեւել-
քէն յարձակում գործեցին սովետական նոր ստեղծուած
իշխանութեան վրայ: Շահումեան, որ այն տեսն Ռա-
գուի սովետական իշխանութեան կոմիսարներու նա-
խագահ էր՝ իր 26 ընկերներով սպաննուեցաւ: Իսկ
Կովկասի, վրացի, ափսոսանքի և հայ յետադիմական
կուսակցութիւնները քաջալերուած արեւմտեան տէ-
րութիւններէն՝ իրենք ալ Սովետ Միութեան դէմ
թշնամական արարքներու սկսան: Կովկաս ամբողջու-
թեամբ կտրուեցաւ Սովետական Ռուսաստանէն: Օգ-
տուելով կարմիր բանակի զբաղուածութենէն, գեր-
մանները Վրաստան մտան, իսկ անգլիացիները Ռագուի
առջեւ էին: Կը մնար Հայաստանը:

ուրքերը պատեհ առիթը եկած համարեցին
և թրքական բանակը գործի անցաւ: Յա-
ջորդաբար, Հայաստանէն խլուեցան Կարսը,
Արտահանը և այլ շրջաններ: Թուրքերը մինչեւ էջմի-

ՄԱՅԱԿ ՊԱՊԵԱՆ

Հայաստանի Գերագույն Խորհուրդի Նախագահ

ածինի առջեւ հասան։ Հայ ժողովուրդը ճգնաժամային
րոպէ մը կ'անցընէր։ Պարսկաստանի անգլիական զոր-
քը տեղէն չլարժեցաւ։ Կացութիւնը յուսահատական
էր։ 11 հազար քառ․ քլմ․ տարածութեամբ Հայաստան
մը միայն մնացած էր՝ այն ալ մէկ օրէն միւսը ի սպառ
ջնջուելու վտանգին տակ։

հա այսպիսի անօգնական վիճակի մը մէջ էր
հայութիւնը, երբ կարմիր բանակը՝ ջախ-
ջախելէ յետոյ հակայեղափոխութիւնն ու օ-
տար միջամտութիւնը հիւսիսային Կովկասի մէջ, Ա-
տրպէճանի վրայով մտաւ Հայաստան և կասեցուց
թրքական արշաւանքը։

1920 Նոյ. 29ին ստեղծուեցաւ Հայաստանի Սովե-
տական Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը, որուն
առաջին գործը եղաւ լծուիլ աւերուած Հայաստանի և
անոր սոված ժողովուրդի վերակենդանացման գործին։
Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի սահմաններու ընդար-
ձակումին, Սովետ Միութիւնը զայն 11 հազար քառ․
քլմ․էն կրցաւ միայն 30 հազար քառ․ քլմ․ի բարձ-
րացնել։ Աւելին կարելի չէր սպասել, Հայաստանի ա-
զատարար և պաշտպան Ռուսաստանէն, որ այն ատեն
ինքն ալ ունէր լուրջ վէրքեր և բազմաթիւ առկախ
հարցեր, յոգնած էր չորս տարուան համաշխարհային
պատերազմէն և երեք տարի ալ օտար ներխուժողնե-
րու և ներքին թշնամիներու դէմ մղուած պատերազ-
մէն։ Յետոյ արեւմտեան տէրութիւնները, որոնք չէին
կրցած զայն զէնքի ուժով կործանել, այնուհետեւ փոր-
ձեցին տնտեսական և քաղաքական պլօքիստով խեղդել՝
խզելով անոր հետ իրենց տնտեսական և քաղաքական
յարաբերութիւնները։

1920էն անմիջապէս յետոյ տեղի ունեցող միջազային ունէ ժողովի գրեթէ չհրաւիրուեցաւ Սովետ Միութիւնը: 1920 Օգոստոսին՝ Թուրքիոյ անդամահատման համար ստորագրուեցաւ Սէվրի դաշնագիրը: Ծիշդէ թէ այդ դաշնագրով ընդունուեցաւ «Ազատ և անկախ Հայաստան»ի մը գաղափարը և Միացեալ Նահանգներու նախագահ Վիլսոնի ալ պարտականութիւն տրուեցաւ նշանակել այդ Հայաստանի սահմանները, սակայն ինչ ըսել որ ատիկա թուղթի վրայ մնաց «Սահմանք քաջաց զէնն իւրեանց» էր: Այդ դաշնագրի ստորագրութեան չհրաւիրուեցաւ հայ ժողովուրդի բարեկամ Սովետ Միութիւնը և ինչ որ Սէվրի մէջ թուղթի վրայ ընդունուեցաւ, 1923ին Լոզանի մէջ թաղուեցաւ: Սովետ Միութիւնը այդ ժողովին ալ չհրաւիրուեցաւ:

յնուհետեւ, հայկական հարցը, ուրիշ շատ մը ժողովուրդներու հարցին հետ, ամբողջ քուռորդ դար մը թաղուած մնաց: Այդ ժամանակամիջոցին Սովետ Միութիւնն ու Հայաստանը լրծուեցան խաղաղ և շինարարական լուրջ աշխատանքի, որ խանգարուեցաւ համաշխարհային ներկայ պատերազմով: Հիմա որ Հիթլէրական Գերմանիոյ և իր դաշնակիցներուն դէմ սկսուած պատերազմը վերջացած է և շատ մը ազգեր իրենց հարցը դարձեալ սեղանի վրայ դրած են, նորէն հրապարակ է իջած հայ ժողովուրդը:

Հայկական հարցը այս անգամ, հայ ժողովուրդի համար ազատ հայկական պետականութեամբ անկախ Հայաստան մը ստեղծել չէ: Յանձին Սովետական Հայաստանի հայ ժողովուրդը ունի ատիկա ինչ որ հայ

ժողովուրդը ներկայիս կը պահանջէ, ատիկա Սովետական Հայաստանին վերադարձն է Թուրքիոյ կողմէ բռնագրաւուած հայկական հողերուն, որպէսզի աշխարհի չորս ծագերուն մէջ ցրուած հայութեան կարելիութիւն տրուի՝ վերադառնալու հայրենիք:

Ողորմութիւն չէ որ կը պահանջենք, այլ արդար իրաւունք մը: Եթէ արդարութիւն և ժողովուրդներու իրաւունք բառերը իմաստ մը ունին, և կը հաւատանք թէ ունին, պէտք է սրբագրել հայութեան դէմ կատարուած անիրաւութիւնը, պէտք է յարգել անոր իրաւունքը հողի մը վրայ, ուրկէ անիկա իր կամքով չէ հեռացած, այլ՝ բռնի տեղահանուած է, պէտք է իր մայրենի հողերուն մէջ հումախմբուելու կարելիութիւն տրուի ժողովուրդի մը, որ նոր պիտի չկազմուի, այլ վաղուց կազմուած է, որ ունի մշակոյթի շարունակականութիւն և հոգեկան ուժեղ միասնականութիւն:

Թէ իրաւունք և արդարութիւն բառերը իմաստ մը ունին, պէտք է յարգել պահանջը ժողովուրդի մը, որ այդ արդարութեան և իրաւունքի անունով 1914ի պատերազմին՝ դաշնակիցներուն տրամադրեց մօտ քառորդ միլիոն զօրք և 1940ի պատերազմին՝ մօտ 300 հազար զօրք, որուն քառորդ միլիոնը կռուեցաւ կարմիր բանակի շարքերուն և մնացեալը ամերիկեան, անգլիական և ֆրանսական բանակներու շարքերուն մէջ:

Եթէ իւրաքանչիւր ժողովուրդի ըլլալիք հատուցումը՝ Հիթլերական Գերմանիոյ և իր դաշնակիցներուն դէմ մղուած պատերազմին մէջ թափուած արիւնին չափով պիտի որոշուի, հայ ժողովուրդը ամենէն շատ արիւն թափողներէն եղաւ: Այդ արիւնը հայը մի-

այն իրեն համար չթափեց, այլ թափեց նաեւ Անգլիոյ, Ամերիկայի և Ֆրանսայի յաղթանակին և եւրոպական ժողովուրդներու ազատագրութեան համար: Եթէ երէկ թրքական բռնակալութեան ճիրաններուն մէջ հեծող Հայաստանի ազատարարութեան չօգնեցին եւրոպական տէրութիւնները, Սովետական Հայաստանը, ներկայ պատերազմին՝ օգնեց հիթլէրական բռնապետութեան ճիրաններուն մէջ հեծող եւրոպական տէրութիւններու ազատագրութեան:

Հետեւաբար, արդարութիւնը կը պահանջէ, որ Գերմանիոյ և Ճաբոնի զինակիցներուն սահմանային իրաւունքները խնդրոյ առարկայ դարձնող Անգլիան, Ամերիկան և Ֆրանսան, ինքրոյ առարկայ դարձնեն նաեւ իրենց զինակից Սովետական Հայաստանի սահմանային իրաւունքները:

Պէտք է պարտադրել Թուրքիոյ որ յարգէ հայ ժողովուրդի պահանջները: Եթէ 1918ին կայսերական եւրոպան՝ «հիւանդ Թուրքիա»-ի գլխուն վերեւ բժիշկի դերը կատարեց, 1945ի դեմոկրատական եւրոպան՝ պէտք չէ այս պատերազմին ինքզինք կեղծ «չէզոք» հռչակող Թուրքիոյ գլխուն վերեւ պաշտպանի դեր կատարէ:

Ատենն է որ սրբագրուի կէս դարէ աւելի եւրոպայի խիղճին վրայ ճնշող անարդարութիւնը: Թամանէն մինչեւ Պերլին, Սուրիոյէն մինչեւ Ֆրանսա, և Ամերիկայէն մինչեւ Ճաբոն երկարող ռազմի ճամբաներուն վրայ թաղուած տասնեակ հազարներով հայ ժողովուրդի զաւակները, իրենց ազգին իրաւունքները անգամ մը եւս թաղել տալու համար չէ որ ուսանողները:

ուրք թերթերը զարմանքով հարց կուտան՝
թէ ե՞րբ արդեօք կարսը, Արտահանը, Ար-
տուինը, և այլ շրջաններ հայկական եղած
են։ Հարցումը մեզ չի զարմացներ։ Զարմանալին թուրք
թերթերու յիշողութեան կարճութիւնն է։ Անոնք ու-
րանալ կը փորձեն մօտաւոր անցեալը։ Բնաջնջելէ և
տարագրելէ վերջ այդ շրջաններու հայ բնակչութիւնը,
այժմ թուրքերը կը փորձեն մոռնալ նաեւ անոնց ա-
րիւնը, բայց ինչ ըսել որ այդ արեան պատմութիւնը
ուրիշներ ալ գրած են։ Կարելի է զոհերը թաղել, բայց
կարելի չէ այդ զոհերու պատմութիւնն ալ թաղել։

Թուրքիոյ վարչապետը կը յաւակնի թէ իր երկիրը
դեմոկրատիայի ոստան մըն է։ Ասիկա խօսելու ձեւ մըն
է, զոր յաճախ կը գործածէ նաեւ Սպանիոյ հիթլէրա-
կան Ֆրանքօն։ Բայց մեզի թող ներուի չհաւատալ՝
ինչպէս սպանիական, նոյնպէս և թրքական դեմոկրա-
տիային, որուն Գերմանիոյ հայթայթած քրոմէն չին-
ուած զէնքերով՝ ուրիշներու կարգին հայեր ալ սպանե-
նուեցան։

Չենք կարող հաւատալ թրքական դեմոկրատիայի
մը, որ իր սահմաններուն մէջ ապրող քիւրտ փոքրա-
մասնութիւնը կը նեղէ, որ հայ փոքրամասնութեան
տարրական իրաւունքները կ'ոտնակոխէ, որ հայուն
պարտագրեց իր ազգանունը փոխել։ Բացի թրքակա-
նէն կարելի է խօսիլ ամէն տեսակի դեմոկրատիայի
մասին՝ անգլիական և ամերիկեան դեմոկրատիայի մա-
սին, սովետական դեմոկրատիայի մասին, որ ամենա-
փոքր ժողովուրդին իսկ իրաւունքները կը յարգէ, կա-
րելի է և խօսիլ Սովետ Հայաստանի դեմոկրատիային
մասին որուն ծոցին մէջ ապրող քիւրտ և թուրք ազ-

գային փոքրամասնութիւններ կը վայելեն հայ ժողովուրդի հաւասար իրաւունքներ:

Հայ ժողովուրդը իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին չէ բռնացած ոչ ոքի վրայ, այլ միշտ եղած է խաղաղ և շինարար ժողովուրդ մը, մինչ Թուրքիան՝ իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին, եղած է միշտ, իր մօտաւոր և հեռաւոր դրացիներուն վրայ բռնացող տէրութիւն մը: Եթէ այսօր հայ ժողովուրդի արտասահման ցրուած մասը կը պահանջէ իր մայրենի հողերուն մէջ ամփոփուիլ ատիկա պարզ անոր համար, որ կ'ուզէ Հայաստանի իր եղբայրներուն հետ շարունակել երէկի իր շինարար և խաղաղ կեանքը, որ ընդհատուեցաւ Թուրքիոյ կողմէ:

զգային և միջազգային բոլոր տուեալները, մեզի այն հաստատ համոզումը կը ներշնչեն, թէ այս անգամ անպայման պիտի իրականանան մեր ցանկութիւնները, որովհետեւ հայկական հարցը ներկայիս միակ կուսակցութեան մը կամ դասակարգի մը կողմէ չէ որ հրապարակ կը դրուի, այլ բովանդակ հայութեան կողմէ՝ արտասահմանի և մայր հայրենիքի հայութեան կողմէ: Յանձին Սովետական Հայաստանի հայ ժողովուրդի իրաւունքներու հարցը, այժմ պետական ժողովուրդի մը հարցն է: Այդ հարցը հասարակաց դատին մեծ նպաստ բերած ժողովուրդի մը հարցն է:

Նչ որ մեզ ամենէն աւելի կը յուսադրէ այդ հարցի լուծման համար, ատիկա սովետական հզօր տէրութեան միջամտութիւնն է, ուսումնասիրտ և տգնիւ ժողովուրդի աջակցութիւնը: Այդ

Ժողովուրդն էր որ հայութեան մէկ կարեւոր մասը երկու անգամ ֆիզիքական բնաջնջումէ փրկեց, այդ ժողովուրդն էր որ գաղթականութեան ճամբուն վարժուած հայ ժողովուրդին սորվեցուց մեծութեան ճամբան: Այո՛, ուրա ժողովուրդը, որ երբեք զիւսնագիտական սեղաններուն առջեւ չէ անցած ժողովուրդներու իրաւունքները սակարկելու համար՝ ուրա անմահ ժողովուրդը, որ իր մեծութեան և տեւականացումին կապած է հայ ժողովուրդի մեծութիւնն՝ ու տեւականացումը, ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս անպաշտպան պիտի չձգէ իր սիրելի հայ ժողովուրդը:

Մեր բոլոր իտէալները և պահանջները պիտի իրականանան, որովհետեւ այդ բոլորին որպէս պաշտպան ունինք մարդ մը, որ մեզի համար Սովետական ազատ անկախ Հայաստան ստեղծեց, հօր մը պէս գուրգուրաց այդ Հայաստանին վրայ, զայն հռչակեց Սովետ Միութեան «ամենասիրելի զաւակը», պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով չձգեց որ անիկա ոտնակոխ ըլլայ թշնամիներէն, մարդ մը, որ ոչ մէկ ժողովուրդ յուսախաբ չըրաւ, որ ոչ մէկ ժողովուրդին դէմ անիրաւութիւն գործել տուաւ, այդ արդար մարդը, որուն բոլորս վստահութիւն ունինք, որուն բոլոր ժողովուրդները վստահութիւն ունին՝ Սպարապետ Ստալինն է:

Ա. Յ.

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. գրադ.

FL0043347

[084]

I
6728

Եգիպտոսի Բնակչութիւնը	Եգ. Դ. հ.	7
Խնչ և Ազգը	»	6
Շարժապատկերը Հայաստանի եւ Խորհրդային Միութեան մէջ	»	10
Ինչպէս Դաստիարակել Մեր երախաները	»	12
Հայաստանեան Օրացոյց 1946 (Գրպանի)	»	5
Անձնական սեփականութիւնը Սովիէթ Միութեան մէջ	»	5

ԳԻՆ՝ 5 ԵԳ. ԴԼ.

Ստանալու համար դիմել՝

Յ. ՄԷԲԷՐԵԱՆ

30, Ֆուս Ա. Պոդոսայ, 30

(Union - Vie)

Գահիրէ

PRINTED IN EGYPT
BY
SAHAG - MESROB PRESS
25 SH. TEWFIK, CAIRO.